

Test-symposium

Irodalom, elmélet és kritika

*Program és
absztraktfüzet*

Test-symposium program és absztraktfüzet

2021. június 11–12.

Szerkesztő: B. Kiss Mátyás és Mosza Diána

Lektoráció: Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

A borítóképet Molnár Brigitta rajzolta
José Regina Galindo 2013-as *Tierra* című performansa nyomán

ISBN 978-615-81867-0-4

Doktoranduszok Országos Szövetsége

2021
Minden jog fenntartva

A pályázat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett Nemzeti Tehetség Program NTP-FKT-M-20-0002 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

Program

június 11. péntek

9:00-9:30 Megnyitó

A symposiumot *Test-tájak: Tóth Krisztina novelláinak test- és tájpoétikája* című tudományos előadásával megnyitja Dr. Horváth Krisztina, az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánhelyettese, a Francia Nyelvi és Irodalmi Tanszék vezetője

Köszöntőt mond B. Kiss Mátyás, a DOSz Irodalomtudományi Osztályának elnöke

9:30-10:45 Plenáris előadás

Dr. Zsadányi Edit: Dehumanizáció, nemek és nemzés kérdéseinek összefüggése
Kertész Imre *Kaddis a meg nem született gyermekért* című művében

kávészünet

11:00-13:30 Nőiség, nemiség szekció

szekcióelnök: Dr. Bartal Mária

Moklovsky Réka: A nadrág tisztessége és a szoknya csábereje – Androgunitás és nemváltás Virginia Woolf *Orlando* című művében

Nyerges Csaba: „A testem diktál, látni és lélegezni még enged.” – A szorongás mibenléte Kiss Tibor Noé *Inkognitó* című regényében

vita

Szirák Anna: A hernyó-lány átváltozása: a lánytest ábrázolása Joseph Sheridan Le Fanu *Carmilla* című vámpírtörténetében

Szarvas Réka: Nőies írás, szomatizált szöveg, textualizált test: a test és a szöveg kapcsolatának felfedése Gillian Flynn *Éles tárgyak* (2006) című regényében

Fehér Enikő: „Csak a test emlékszik, az elme nem” – Az idegenség nyelve Molnár T. Eszter *Teréz, vagy a test emlékezete* című regényében

vita

11:00-13:50 Korporális narratológia szekció

szekcióelnök: Dr. Bengi László

Tarnai Csillag: Játékos szabadulás a testi fegyelmezettségből – Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének testpoétikai és játékontológiai elemzése

Mosza Diána: A himlőhelyes, a szűz és az önfertőző – korporális karakterképzés az *Iskola a határonban*

Somogyi Katalin: A testetlenség mítosza Márton László: *Árnyas főutca* című regényében

vita

Gaál Gabriella: Ha a test beszélni kezd – Szvoren Edina, valamint Tóth Krisztina prózaköteteinek korporeális szempontú olvasata

Kovács Dominik: A test és az identitás kérdései Tompa Andrea *Omerta* című regényében

Kovács Viktor: Genealogikus összefüggések, testrepresentáció Láng Zsolt *Bolyai* című regényében

vita

ebédszünet

14:30-16:00 *A társadalmi hatások korporeális lenyomata a kortárs filmművészetben*
kerekasztal-beszélgetés

moderátor: Kalmár Balázs

beszélgetőpartnerek: Vincze Teréz, P. Szabó Dénes

kávészünet

16:30-18:00 *A test helye a kortárs lírában* kerekasztal-beszélgetés

moderátor: Vajna Ádám

beszélgetőpartnerek: Terék Anna, Balogh Gergő, Smid Róbert

vacsoraszünet

18:30-20:00 Izsó Zita és Seres Lili Hanna felolvasóestje

június 12. szombat

9:30-10:45 plenáris előadás

Dr. Takács Miklós: Egyenrangú kereszteződés? - Az emberi test és a technológia viszonya az autózás kultúráiban

kávészünet

11:00-13:30 Az ókortól napjainkig szekció

szekcióelnök: Dr. Krupp József

Pártay Kata: A test határainak felszámolódása a *Bakkhánsnők*ben

Beszkid Judit: *A lémoszi nők*

vita

Pintér Kitti: Test és halandzsza – Garbalirbibarba Perbetirbi jérbég arbalarbattirbi narbaplórbójarba

Santaveczi Anita: *Rembrandt eladja a holttestét* – a test felbomlása Bródy Sándor Rembrandt-ciklusában

B. Kiss Mátyás: A Párt ökle és az állam teste. A kollektív test képe mint az ideológiai legitimáció eszköze az ókorban és a XX. században

vita

11:00-13:00 Beteg test szekció

szekcióelnök: Dr. Lengyel Imre Zsolt

Bass Judit: Az autopatográfia és a detektívtörténet összefonódó elbeszélésmódjai Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* című regényében

Polyák Enikő: Beteg testek színrevitele Németh László *Irgalom* című regényében

vita

Gregor Lilla: Az elbeszélhetetlen elbeszélésének módjai Nadas Péter *Saját halál* című művében

vita

11:00-13:00 Teatralitás és testiség szekció

szekcióelnök: Dr. Kricsfalusi Beatrix

Muntag Vince: „Mintha a testére írták volna.” Testtapasztalatok dramatizálása Molnár Ferenc műveiben

Nagy Dóra: A test tudat/lanság Egressy Zoltán, Háy János és Székely Csaba műveiben

vita

Egri Petra: Performatív test – abjektált test Marina Abramović *Balkan Erotic Epic* performanszában

Németh Nikolett: A hangzó test mint egyediségünk megnyilatkozása

vita

13:00-13:30 Molnár Brigitta: Önmagunkkal szembesülve – tükröződések a képzőművészetben
ebédszünet

14:30-16:00 *Performatív testiség – kortárs színpadi gyakorlatok* kerekasztal-beszélgetés

moderátor: Ungvári Sára és Kazsimér Soma

beszélgetőpartnerek: Szabó Réka, Závada Pál

kávészünet

16:30-18:00 *Női test – szerepek és zavarok* a kortárs prózában

moderátor: Kustos Júlia

beszélgetőpartnerek: Dánél Mónika, Nagy Hilda

vacsoraszünet

18:30-20:00 Kovács Viktor és Dominik felolvasóestje

20:00-20:15 Zárszót mond Mosza Diána, az esemény főszervezője

Nőiség, nemiség szekció

szekcióelnök: Dr. Bartal Mária

Moklovsky Réka (DE)

A nadrág tisztessége és a szoknya csábereje - Androgunitás és nemváltás Virginia Woolf *Orlando* című művében

Előadásomban Virginia Woolf 1928-as „életrajzának”, az *Orlandó*nak egyik fő témáját, a nemek, a nemiség kérdéseit és problémáit, viszonyrendszerét, ábrázolását és jellemzését, ezeken belül kifejezetten az androgunitást és a címszereplő nemváltását elemzem a Woolfnak ihletet adó Vita Sackville-West rövid bemutatásán, a főhős férfiakhöz és nőkhez fűződő romantikus és erotikus kapcsolatain – Szása, a nagyherceg és Shel karakterén – keresztül, valamint kitérek a ruhák szerepére, az öltözködés jelentőségére és az alkotómunkával kapcsolatban az androgün szellem meghatározására is. Vizsgálódásom során Woolf más műveit – a *Három adományt*, a *Mrs. Dalloway*-t és a *Saját szobát* – is beemelem a diskurzusba, de az elrejtő megmutatkozás jelenségénél Friedrich Nietzsche, a szexualitás tematikájánál pedig Sigmund Freud és Otto Weininger munkássága is megjelenik. Orlando, az angol nemes, aki férfinak született, majd egyszer csak egy hét napig tartó álom után női testben ébredt fel, a több száz év alatt, amíg útján elkísérjük, minimálisan öregszik – egyszerre változik és marad ugyanaz, miközben a férfi-női, testi-lelki, társadalmi-kulturális tapasztalatok egész skáláját megismeri, a versírástól kezdve a gyermekvállalásig, így az értelmező olvasó számára számos lehetőség adódik arra, hogy tanulmányozza a nemek-nemiség, test-testiség biológiai-fizikai tényezőin, tapasztalásain túl a társadalmi konstrukciókat, a szabály- és szokásrendszert, az erre vonatkozó woolfi koncepciókat és ezeknek nyelvi megjelenítését.

Nyerges Csaba (ELTE)

„A testem diktál, látni és lélegezni még enged.” A szorongás mibenléte Kiss Tibor Noé *Inkognitó* című regényében

Kiss Tibor Noé első regénye a test és az énkép disszonanciájának szavakba öntését célozza meg. A feminista kritika és a posztmodern elméletek között húzódó alapvető különbség vagy ellentét a személyiségfelfogásban kereshető. Míg az előbbi kénytelen egységes énképpel rendelkezni ahhoz, hogy az érdekképviselőt meg tudja valósítani, addig az utóbbi megkérdőjelezi a koherens, behatárolható identitást, és a személyiség decentralizáltságát valamint konstrukció-jellegét hangsúlyozza. (Zsadányi 2003) Előadásomban az említett két elmélet közötti ellentmondás segítségül hívásával igyekszem megközelíteni az *Inkognitó* című műben megszólaló személyiséget. A regény egy énelbeszélés keretein belül olyan interrelációkat vázol fel, melyek a rizóma vonalaihoz hasonlatosak: egyenrangúak, nincs köztük hierarchia, s ha bármelyik egységet kivesszük a rendszerből, akkor az már minőségileg átlényegül. Így a kutatás elméleti keretét Deleuze és Guattari rizóma-konceptiója adja, s ez az előadás szerkezetét is meghatározza. (Deleuze – Guattari 1980) A kutatás vizsgálja többek között a regényben hangsúlyosan problematizált névkérdés szerepét; azt, hogy a névadás és a személyiségkép milyen kapcsolatról tanúskodnak. Bemutatom továbbá a számolás-tematika és a testkép szoros összefonódását, melyek együtt a szorongásérzet előidézőjeként ágálnak. A regény elbeszélője börtönként aposztrofálja saját létezésélményét, a vizsgálandó szempontok rávilágíthatnak, hogy ez miért és hogyan realizálódik az *Inkognitó*-ban. Végül kitérek arra is, hogy Kiss Tibor Noé műve miként képes színre vinni a kommunikációképtelenséget.

Szirák Anna (DE)

A hernyó-lány átváltozása: a lánytest ábrázolása Joseph Sheridan Le Fanu *Carmilla* című vámpírtörténetében

„Hernyó a lány, míg ebben a világban él, és csak akkor lesz belőle végre pillangó, ha eljön a nyár – de addig kénytelen úgy élni, mint holmi lárva és báb” – így kiált fel a *Carmilla* címszereplője, és kijelentésével tematizálja a szöveget szervező átváltozás-toposzt és lánykori szorongást. Az 1872-ben megjelent vámpírnovella az angolszász gótikus irodalom egyik alapműve: a világtól elzárva élő főszereplője, Laura, szoros barátságot köt Carmillával, a szintén lánykorú, rejtélyes vámpírral, kettejük szenvedélyes és határsértő kapcsolatát pedig iszonyat és vonzalom ambivalens hatalmi dinamikája jellemzi. Carmilla valójában Laura hasonmása, alteregója: túlzó módon testesíti meg a másik lány félelmeit és szorongásait. Vámpírsága nem csupán az ártatlan Laura társadalmilag elnyomott női szexuális vágyainak kivételése, hanem annak a paradox testlénynek a képe is, amely a felnőtté válás küszöbén álló fiatal lányok sajátja volt a késő-viktoriánus korban, és számos értelemben napjainkban is az. Ez a vámpír által testet öltött alakváltás tehát egyszerre kulturálisan abszurd és iszonytató (uncanny), ugyanakkor élettani szempontból természetes is. Előadásomban – melynek mottója a fent olvasható hernyó-idézet – ezt a megkettőzött lánytestet vizsgálom a viktoriánus irodalom és a társadalmi nemek tudományának tükrében. Olvasatomban nagy mértékben támaszkodom Beth Rodgers „határvidék” és „küszöb” fogalmaira, a lánytudomány (girl studies) eredményeire, valamint a vámpír kultúratudományban betöltött szerepére. Szoros olvasás útján igyekszem azonosítani azokat a textuális jelenségeket és stratégiákat, amelyek lehetővé teszik, hogy a mű átváltozó lányteste a szöveg egészét átszövő, árnyalt motívummá váljék.

Szarvas Réka (SZTE)

Nőies írás, szomatizált szöveg, textualizált test: a test és a szöveg kapcsolatának felfedése Gillian Flynn *Éles tárgyak* (2006) című regényében

Az *Éles tárgyak* (2006), Gillian Flynn első regényének főhőse az újságíró Camille Preaker, aki hazatér szülővárosába, hogy két kislány brutális meggyilkolásáról tudósítson – azonban a bűneset nyomozásán felül saját múltjával kell szembenéznie. A bűnügyi regény amellet, hogy a manapság népszerű domesztikus noir műfajának megfelelően megkérdőjelezi az otthon, a család és a nőiesség megszokott ábrázolásait, traumanarratívát is tár az olvasó elé. A gyilkossági szál felgöngyölésével párhuzamosan fény derül Camille húgával és anyjával való patológikus kapcsolatára, ami az egyik fő mozgatórugója Camille önbántalmazás-függőségének. Camille tinédzser korától kezdődően pszichológiai töltettel bíró szavakat vés a bőrébe, mely különleges, feminista metafikciós szöveget hoz létre a testén. Ez a bőrbe metszett szöveg, egy metaforikus és szó szerinti sebek és traumák által írt, testesült napló lesz az interszemiotikus kapocs a test és a szöveg között. A regényen keresztül szeretném megvizsgálni az écriture féminine-t, a regényben reprezentált traumatizált női test narratívára ható erejét, és a szövegben tematizált és annak fő szervező erejévé váló patológikusan performatív történetmesélés mikéntjét. Daniel Punday korporeális narratológiájára (2003) és Kérchy Anna korporeagrafikus metafikciójára (2008) hagyatkozva igyekszem feltárni azt, hogy Flynn narratív eszközei hogyan forgatják fel a nőiség hagyományos reprezentációit, a női megtestesülést és a nőies(nek vélt) írást, különös figyelmet szentelve az önbántalmazás és a történetmesélés közötti kapcsolatnak.

Fehér Enikő (ELTE)

„Csak a test emlékszik, az elme nem” – Az idegenség nyelve Molnár T. Eszter *Teréz, vagy a test emlékezete* című regényében

Molnár T. Eszter 2019-ben megjelent regénye tematizálja a traumáról való beszédet és elhallgatást és annak nyelvi reprezentációit. A kifejezés nehézsége abban is kiütközik, hogy a szöveg három nyelven, magyarul, angolul és németül nyilatkozik meg, azonban a nyelv csak akadály, a trauma a testi funkciókon keresztül artikulálódik a regényben. Kutatásomban szemléltetem, hogyan jelennek meg a nyelvi gátak a kislánykorban elszenvedett traumában, az idegen kultúrában való jelenlétben, illetve a családi minták továbbvitelében, kiemelten a párkapcsolatban. Teréz, a vizsgált regény főhőse a más nyelvben éppúgy idegen, mint a saját testében. Ezt nem csupán a narratológia, hanem a genette-i értelemben vett transztextuális elemek is erősítik, például a szövegtest tördelése, „csonkolása”, a kötet többnyelvűsége, illetve a roncsolt fotográfiák. A szövegtest követi az emlékezés töredezettségét, illetve hitelesen mutatja be a trauma utáni elhallgatást, elidegenedést a saját testtől. Ez a hitelesség Molnár T. Eszter biológusi szaktudásának is köszönhető. Megkísérlem a vizsgált szöveget kontextusba helyezni a címszereplő(k), vagyis a különböző Teréz-variációk testpoétikai tapasztalatait a szereplők megnyilatkozásai és elhallgatásai alapján. Mivel viszonylag friss megjelenésről van szó, ezért érdemesnek látom kitérni arra, hogyan illeszkedik bele a regény a korábbi testtapasztalatokat tematizáló irodalmi kánonba, hogyan kezdeményez diskurzust a idegenségről, illetve hogyan lép túl a klasszikus értelemben vett traumairodalom fogalmán.

Korporális narratológia szekció

szekcióelnök: Dr. Bengi László

Tarnai Csillag (ELTE)

Játékos szabadulás a testi fegyelmezettségből – Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének testpoétikai és játékontológiai elemzése

Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének kőszegi katonaiskolájában központi szerepet kap az egyéniség elfojtása, mindez pedig elsősorban a test korlátok közé szorítása útján történik meg. Az alreálban a szigorú megfigyeltség állapotában engedelmes testekké nevelés jelensége vizsgálható Foucault *Felügyelet és büntetés* című munkája, illetve Sartre a tekintet hatalmáról tett megállapításai felől. Mindemellett a közösségben történő testben létezés lehetőségei és korlátai Mauss testtechnika-fogalma mentén kaphatnak többletjelentést. A test folyamatos fegyelmezésének következtében a testbe zártság élménye belső konfliktust és az elvesztett teljességélmény újbóli kialakításának igényét eredményezi a növendékekben. Előadásomban bemutatom, hogy milyen különböző technikák segítségével ellensúlyozható a testi meghatározottság, és miért nevezhető játékontológiának a növendékek között kialakuló szabadságélmény. Elsősorban a művészetek gyakorlása és a sport nyitják meg a játék lehetséges tereit, és kínálnak esélyt a függetlenedésre. A Szeredy és Bébé között kialakuló, a bergsoni nevetésesztétikát idéző titkos nevetés létrehozta azt a közösségi összetartozást, aminek következtében a test részlegesen felszabadul. Így jöhet létre a „kuplerájózás” a tanteremben, illetve a növendékek létrehozta kabaréban, ami a bahtyini karneválesztétika felszabadító jellegét idézi. Így az *Iskolában* Medve, Szeredy és Bébé művészetek, a sport, a közös nevetés és a gyakori karneválélmények útján jutnak el a gyermekkori teljesség- és testtapasztalat elvesztésétől a közös játék élményéig, ami többek között Fink játékontológiájának jegyeit mutatja. Kutatásommal az Ottlik-recepcióban csak az utóbbi évtizedben előtérbe került testpoétikai irányvonalhoz kapcsolódom. A dolgozat a játék-, nevetés- és kupleráj-jelenetek vizsgálatával a regény új, filozófiai nézőpontból történő elemzése mellett az *Iskola a határon* sztoikus belső szabadság-üzenetével kapcsolatos fenntartásokra is igyekszik választ adni.

Mosza Diána (ELTE)

A himlőhelyes, a szűz és az önfertőző – korporális karakterképzés az *Iskola a határonban*

Az *Iskola a határon* narratológiai vizsgálata nem új keletű a recepcióban, a kettős narráció és a bébi szál metanarratív keretezése évtizedek óta foglalkoztatja a kutatókat, azonban ezidáig a klasszikus narratológia fogalmi keretei belül maradtunk. Úgy vélem, hogy a kultikus és allegorikus olvasatokból tanulva, de azoktól távolodva, gyümölcsöző lehet a nemzetközi trendek mentén fordulni Ottlik nagyregényéhez, és a kognitív- és testpoétikai szempontok segítségével hatolni közelebb a szöveg belseje felé. Előadásom első felében a karakterképzés (Margolin 1990, 1995) és a testiség, testiesültség kérdését járom körül. Ez a vizsgálat különösmódon a narrátori és szereplői elmeműködést állítja középpontba, hiszen a monomodális irodalmi alkotások esetén, amilyen Ottlik Géza regénye is, a test is kizárólag a szövegen, illetőleg a fikció világában (story world, Herman 2002) végbemenő elmeműködések keresztül képződik meg. A különféle szereplők a két narrátor összefonódó történetmondásából bomlanak ki, akiknek azonban az idő előrehaladtával expliciten módosul a világpercepciója, így karakterképzésük megbízhatósága is megkérdőjelezhető lesz. Az egyes szereplők, kidolgozottságuk mértéke és a cselekményben elfoglalt szerepük szerint különféle módon materializálódnak az olvasat során, abban azonban megegyeznek, hogy az induktív karakterképzésnek köszönhetően jellemzően testi jegyeik megemlékezésével „érkeznek meg” a regényvilágba. Részletgazdag portréval csak kevés növendék vagy tiszt esetén találkozunk, sokkal inkább egy-egy kiragadott, jellegzetes testrész vagy testi jegy egyéníti a szereplőket, a kiegészítést az olvasók kognitív sémáira hagyja. Érdekes továbbá, hogy egyes testiséggel kapcsolatos jelzők sokkal inkább hordozzák annak kulturális beágyazottságát, semmint a konkrét szomatikus realitást.

Somogyi Katalin

A testetlenség mítosza Márton László: *Árnyas főutca* című regényében

„Alaktalan testemet már látták szemeid; könyvedben minden meg volt írva, a napok is, amelyeket nekem szántál, bár még egy sem volt közülük.” (Zsolt 139, 16)

Márton László *Árnyas főutca* című kisregényét a magyar holokausztirodalom egyik remekműveként elemzem, mely remek példája az utódok emlékezetén belül a felejtés elleni küzdelemnek. Hipotézisem az, hogy azzal a narratológiai megoldással, miszerint üres fotók mentén mesél el történeteket Márton László, annak a történettelenségnek ad láthatatlan nyelvet, mely a holokauszt borzalmait próbálja elmondani. Munkamódszerem szerint a testetlenség változik regényszervező elvvé és ez nem kizárólag narratológiai eljárás lesz, hanem egyben egy etikai feladattá avanszálódik, hiszen ennek segítségével az elbeszélő megírja a testetlen árnyak történetét. Ez az eljárás hihetetlen nyelvi precizitással történik, melynek eredményeként az elbeszélő nem csak az árnyak történetét, hanem lehetséges életútjait is létrehozza. Ezen események (újra)értelmezése azonban részben párhuzamba is állítható azzal az önkénnyel és ideológiával, mely oda vezetett a magyar történelemben (is), hogy emberi lényeket árnyakká változtathattott, megfosztotta őket testi mivoltuktól. Ha azonban a szavak jelentése ilyen mértékben relativizálódik, akkor tulajdonképpen bármilyen narratívum létrejöhet, a testüket vesztett árnyak akár élővé is válhatnak a folyamatos határátlépések miatt. Ez a relativizálódás része annak végső hiánynak, annak a megingásnak, mely a „normális” világrend létét jelentette volna; ebben megengedhetetlen lett volna a holokauszt. A regény valóságában azonban a felejtés toposza, illetve az attól való rettegetés, a testetlen áldozatok és a testüktől megfosztott, csupán árnyukban létezőkre való folyamatos emlékezési kötelezettség parancsa olyan történelmi tapasztalat birtokában jött létre, melynek alapja az értelmetlenség. Amint maga a holokauszt és az ahhoz vezető út is már-már értelmezhetetlen történelmi tapasztalat, akként a nyelv reprezentáló eszköz volta is értelmezhetetlenné válik ezen a szinten. Ezért szükséges árnyak mítoszait megteremteni, ezért szükséges a testetlenséggel operálni.

Gaál Gabriella (PTE)

Ha a test beszélni kezd – Szvoren Edina, valamint Tóth Krisztina prózaköteteinek korporeális szempontú olvasata

A kutatás a magyar kortárs irodalom két jelentős, női szerzőjének írásait; Tóth Krisztina *Vonalkód* és *Pixel*, valamint Szvoren Edina *Pertu* és *Nincs, és ne is legyen* című prózaköteteit vizsgálja. Az elemzés elsősorban a szerzők írásművészetében megfigyelhető hasonlóságokat igyekszik feltárni, mint például a korporeális reprezentáció aspektusait, de mellette számos más tudományterületet is érint, mint genderelméletet, kulturális antropológiát és irodalmi szociográfiát. A korporeális hermeneutika által arra keresem a választ, hogy a szöveg miként artikulálódhat a szereplői testeken keresztül? A test a narratívában is különböző jelentésekkel rendelkezik, valamint többnyire olyan értelmezési horizontokat érint, amelyek messze túlmutatnak a szövegen. A vizsgálódás tárgyát képezi még, hogy a novellákban megjelenő szereplői testek hogyan kezdenek el beszélni, vagy másképpen: mit képesek elbeszélni, illetve hogyan válnak jelentőssé. Ez azért is releváns, mert a szereplői (szöveg)testek megjelenését számos tényező formálja: a kultúra, a környezet, a társadalom, a gazdaság, a politika és különösen a tudatalatti rétegek, reflexek, szokások, észlelések, tapasztalatok, érzelmek. De a testet nem csak kulturális, társadalmi és szociális hatások formálják, hanem narratív fogalmak, melyek által az író is reprezentálja a szereplőket, az elbeszélés terét. A szereplői testek és a nyelvi alakzatok szignifikáns szerepet töltenek be a történetek közötti összefüggésrendszer felfedezésében. Az előadás tehát a testet nem szöveg-tárgyként kezeli, hanem mint metaforát, mely által a szöveg és a szereplők, illetve a szöveg és az olvasójának kapcsolata is leírhatóvá válik. A kutatás megpróbál egy olyan horizontot nyitni Szvoren Edina és Tóth Krisztina elbeszélő művészetére, amely a recepcióban kevésbé vagy éppen egyáltalán nem reflektált (test)narratológiai, genderelméleti és kulturális antropológiai szempontú sajátosságokra enged rálátást. A hasonlóságok feltárásával pedig lehetőség adódhat az említett prózakötetek összekapcsolására.

Kovács Dominik (ELTE)

A test és az identitás kérdései Tompa Andrea *Omerta* című regényében

Tompa Andrea 2017-es regénye, az *Omerta* az 1950-es évek Erdélyében játszódik. A narratíva négy ember párhuzamos vallomásából áll össze. Kali, a széki parasztasszony majd cseléd, Vilmos, a rózsakertész, Annuska, a hóstáti lány és Annuska nővére, az apácasorban élő, bebörtönzött Eleonóra vallanak az életükről az egymás mellett létező történetekben. A regény alcíme: a hallgatások könyve. Szinte paradoxonként is értelmezhető ez az alcím, hiszen első olvasásra úgy tűnhet, éppen a feltörő őszinteség, az egybefüggő, szubjektív történetismertetés jellemzi a szereplőket. Ám pontosan ebből a szubjektivitásból – illetve a történetek egymáshoz való viszonyításából – következtethetünk arra, hogy a vallomások elhallgatás-alakzatokat tartalmaznak. Előadásom középpontjában elsősorban az első könyv elbeszélőjének, Kalinak az identifikációs kísérletei állnak (természetesen figyelmet szentelek a további narratív eljárásoknak is). Kali elbeszélés-technikájára jellemző, hogy a saját, illetve a környezetében élők történetét is a test változásain keresztül ismerteti. Ezek a gyakran mesei elemekkel átszótt test- és betegség-narratívák egyszersmind az elbeszélői korlátok utalásaiként is értelmezhetők. Ahogyan az idegen test, úgy a szereplőkhöz tartozó történet sem ismerhető meg a teljes valójában. Hipotézisem szerint az asszony narratívájában a jó és a rossz értékkülönbsége gyakran a külső megjelenés elváltozásainak, deformációinak, higiéniájának a képei által reprezentálódik, a jellem előnyei és hátrányai az egyén fizikai kisugárzásában is tükröződnek. A prezentáció első szakaszában Kalinak a saját testéről alkotott szöveg-megnyilvánulásait elemzem, majd rátérek az asszony életében fontos szerepet játszó férfialakok leírásának értelmezésére. A nőt jellemző anekdotikus elbeszélésmód időnként teljesen spontán módon von a történetbe „epizódszereplőket”, akiknek az alakja nem illeszkedik szervesen a cselekmény fő szálához. Ezek a figurák a legtöbbször egy-egy testi jegy groteszk felnagyítása által válnak jellegzetessé. Bizom benne, hogy az elbeszélői eljárások szoros olvasással történő megközelítése alátámasztja a hipotézisemet, miszerint a széki parasztasszony közléseiben a test bemutatása a morális jellemzés eszközéül (is) szolgál.

Kovács Viktor (ELTE)

Genealogikus összefüggések, testrepresentáció Láng Zsolt *Bolyai* című regényében

Az utóbbi időszak tapasztalatai alapján a 2010-es évek magyar prózairodalma is igazodni látszik ahhoz a tendencia-változáshoz, amelyet a nemzetközi irodalom- és kultúratudomány posztmodern utáni fordulatként definiál. John Doyle megállapítása szerint a kétellyel és iróniával teli, a tudás töredékességével és az elmondhatósággal tisztában levő posztmodern irányzatot egyfajta defetista, múltba való visszavonulás váltja fel. Az újabb struktúrákban már egyre több a narratív linearitás, gyakori az egyes szám első személyű, ám ennek ellenére (a genette-i terminusrendszer értelmében) megbízható, komplex tudású és hiteles elbeszélő alkalmazása. Doyle olyan jelenségeket és kulcsfogalmakat társít a posztmodern utáni irodalom regiszteréhez, mint az „íronia és a kétely elvesztése”, a politikai populizmus és a társadalmi kérdések mentén való radikalizálódás. (DOYLE, John, *A poszt-posztmodern próza alakváltásai: irónia, őszinteség és populizmus*, ford. SÁRI B. László, Helikon, 64. évf., 3. sz., 2018, 292-293.) Efelől az értelmezési keret felől közelítve Láng Zsolt *Bolyai* című regénye egy meglehetősen átmeneti esztétikájú műnek számít. A mű koncepciója egy töredékben maradt igazság köré szerveződik. A 18-19. században élt Bolyai család története mellett magának a kutatásnak, a megismerhetőségnek és az átadhatóságnak a problémái is részét képezik a több szálon futó cselekménynek. Ugyanakkor a múltra reflektáló részletekben nem egy korlátozott tudású elbeszélő dolgozik. Az ábrázolt szereplők belső lelki folyamatairól, gondolatairól éppúgy beszámol, mint arról, amit ezek a figurák a társadalmi térben, egy külső nézőpont számára közvetítenek. Jellemző narratív eljárása a műnek, hogy az életrajzon alapuló, de értelemszerűen fikciós elemeket is használó történetvezetés a hiányalakzatok felbukkanásakor nem az elhallgatás, a csend retorikai jegyeivel egészíti ki a szövegtestet, hanem a különböző eredetmítoszok, a történetmesélés magán-mitológiai formuláival, amelyekben a test representációja igen gyakori. Hipotézisem szerint a műben bemutatott Bolyai-nemzedékeket a diszharmónia jegyei homogenizálják és tömörítik egy közös identitásba. A lelki és szellemi vívódások mellett a biológiai működés kudarcai, az egészség romlása is fontos karakterológiai jegy az esetükben. A teljes regénystruktúrát figyelembe véve a fizikai hanyatlás motívuma egy átfogó-összekötő tematikai elemnek tekinthető.

Az ókortól napjainkig szekció

szekcióelnök: Dr. Krupp József

Pártay Kata (ELTE)

A test határainak felszámolódása a *Bakkhánsnők*ben

Euripidész utolsó tragédiájában, a 405-ben bemutatott *Bakkhánsnők*ben Dionüszosz Thébába érkezik, hogy bevezesse kultuszát a városba és megbüntesse azokat a thébaiakat, akik nem hisznek isten mivoltában. A tragédia a test és identitás problémakörének egész tárházát vonultatja föl, középpontban a Dionüszosz ellen harciasan fellépő, majd az isten csábítására végül női ruhát öltő és a bakkhánsnők után induló Pentheusszal, aki ezért a határsértésért (vagyis férfi identitása részleges feladásáért) azzal fizet, hogy az önkívületbe esett nők pusztá kézzel tépik őt szét, legradikálisabban fosztják meg tehát testi integritásától. Noha Pentheusznak a tragédiában központi szerep jut, a Dionüszosz-kultusz főszereplői, és a darab névadói maguk a bakkhánsnők, akik társadalmi megkötöttségeiktől megszabadulva, házaikat és a várost elhagyva eksztatikus tánccal kivonulnak a hegyekbe és ott dicsőítik Dionüszoszt. Levetik megszokott ruháikat és testüket alig fedő özbőrt öltenek magukra, csörgő dobokkal zenélnek, bort (és tejet) isznak, nyers húst esznek (ómophagia), és eksztázisukban hihetetlen testi erőre szert téve fákat csavarnak ki tövestül és állatokat tépnek szét (sparagmos), férfi bírálóik szerint pedig szexuális vágyaikat is kontroll nélkül élik ki „Aphroditét tisztelve”. A tragédiában megjelenített kultuszban tehát a test, és elsősorban a női test központi szerepet játszik: a bakkhánsnők csupa olyasmit tesznek, amit a görög társadalom tilt, és amire egyúttal a nőket a férfiaknál sokkal inkább hajlamosnak tartja. Előadásomban arról szeretnék beszélni, hogy a bakkhánsnőkből álló kar énekeiben hogyan jelenik meg a társadalmi kötöttségek alól felszabaduló test megtapasztalása, a Dionüszosz okozta mámor a táncban és éneklésben, és hogyan válik érzékelhetővé az önkívület Pentheusz megölése során.

Beszkid Judit (ELTE)

A lémnoszi nők

„s ágyunkba hívtuk őket, hogy a holtak, kiket ölelni szoktunk a sötétben, általuk kapjanak testet újra.”

Előadásom mottójául választott idézet Szakács Eszter *A lémnoszi nők* c. verséből származik. A vers megragadó tömörséggel elevenít fel egy ismert görög mítoszt, a Lémnosz szigetén élő nőket, akik – a Danaidákéhoz hasonló – rettenetes vétket követtek el: meggyilkolták férjeiket és a sziget valamennyi férfi lakóját. Nem sokkal ezután az aranygyapjúért útra kelő Argonauták kötöttek ki a szigeten, s a férj nélkül maradt asszonyok szívesen fogadták a válogatott hősöket, akik a lémnoszi nőkkel való együttlét örömeibe belefeledkezve csaknem szem elől tévesztették küldetésüket. A ma is elevenen ható mítosz antik elbeszélésváltozatai közül az Argonauták nagyszabású vállalkozását elbeszélő eposzokból – Apollóniosz Rhodiosz, a hellénisztikus költő és Valerius Flaccus, az ezüstkori költő latin nyelvű eposzából, valamint a hagyományban orphikus *Argonautikaként* számontartott görög nyelvű hexameteres költeményből – a lémnoszi nők és az Argonauták találkozásának epizódját vizsgálom. Noha a három elbeszélés eltérő terjedelemben és eltérő hangsúlyokkal meséli újra ezt a találkozást, a testiség mindhárom változatban meghatározó szerepet játszik. Egyfelől ugyanis valamennyi elbeszélés feleleveníti a szigeten történt múltbéli eseményeket, a lémnoszi nők szörnyű vétkét, melynek háttérében a férjüktől való szexuális elhidegülés, testképük torzulása, női identitásuk megsértése állt, másfelől pedig számot ad az Argonautákkal együtt töltött időről, melyet alapvetően a testi vágyak beteljesülése határoz meg. Előadásomban a lémnoszi nőkről szóló egyéb elbeszélésekre is kitekintve azt vizsgálom, ezek a meghatározó testi tapasztalatok hogyan nyernek formát a fent említett eposzi narratívákban.

Pintér Kitti (ELTE)

Test és halandzsza – Garbalirbiba Perbetirbi jérbég arbalarbattirbi narbaplórbójarba

Az *Egész az északi pólusig* című regényt elsőként a Jókai által szerkesztett humorisztikus hetilap, az *Üstökös* közölte 1975-ben folytatásokban, Kakas Márton álnév alatt. Rá egy évre nyomtatták könyvformátumban immár Jókai-regényként, az *Athenaeum* gondozásában. Elsősorban németül, lengyelül és oroszul jelentek meg idegen nyelvű változatai, de a kritikai kiadás jegyez többek között észt, ukrán és lengyel fordítást is. Bár a regény több kiadást is megélt, illetve Bródy Sándor „ifjúsági” átdolgozásban is megjelentett egy változatot, a kritikai visszhang nem fogadta kitörő lelkesedéssel, kevesellték a satirikus elemeket (vernei viszonylatban) és a humort, a későbbi recepciót pedig elsősorban a Verne-regényekkel való összevetések vagy a zsidóság ábrázolása érdekelte. A szöveg *Előszónak* nevezett fejezetében „sub rosa” kapunk hírt először a Tegetthoffon feledett dalmáciai születésű matróról, majd az ezt követő *Kitalálhatatlan irat* című extradiegetikus szinten a narrátor elmeséli Galiba Peti jég alatti naplójának eredettörténetét. A szövegbetétben ezután Galiba Peti meghökkentő kalandjait olvashatjuk, amelyekben medvéket szelídít meg, gasztronómiai kísérleteket tesz jégbe dermedt őskori állatok húsát fölhasználva, barlangi mélységekbe száll alá, ahol kristályban rekedt bibliai alakokkal találkozik, látja Káint testét szétesni, és saját teremtéstörténetet is ír. A regény újraolvasásának során arra keresem a választ, Galiba Peti halandzsája hogyan viszonyul a szereplő fizikális állapotához, a betűtest miképpen korrelál a napló lejegyzőjének korporális változásaihoz. A homodiegetikus narrátor szétszalazott motivációjából indulok ki, miszerint elszigetelt matrózként nem lehet érdeke, hogy saját segélykérését lehetetlenítse el, és a levelek hozzáférhetetlen nyelvével (melyre ő maga egyébként nem is reflektál, tehát a keretelbeszélésből világlik ki) válassza le magát még inkább a civilizációról. Mi lehet a tétje ennek a konzekutív viszonynak a két szövegszint között, és kitapintható-e mindezen keresztül a regény szingularitása?

Santaveczi Anita (ELTE)

***Rembrandt eladja a holttestét* - A test felbomlása Bródy Sándor Rembrandt-ciklusában**

Bródy Sándor „egy betegség történetének”, illetve „stúdium”-nak nevezi *Rembrandt* című alkotását. A ciklus egyik legismertebb novellájában, a pénztelen Rembrandt saját, majdani holttestét adja el Mosusz képerkedőnek, a fia részére boncolási tanulmány céljából. A *Rembrandt eladja a holttestét* című novellában a festő szokatlan tette határozza el magát: a saját halott testét áruba bocsátó Rembrandt tettében az individuumnak a saját testhez való viszonyulása reprezentálódik, amely az élő test és az élettelen test drámai oppozíciójára reflektál, amelyben a halott test árucikként jelenik meg. Az eladott test átalakíthatóvá és megbonthatóvá válik a boncoló orvos kése alatt. Rembrandt azt mondja Mosusznak, hogy fia „...húsomat fölvagdalhatja, a fejemet kettéfűrészselheti, a csontomat akár a kutyáknak dobhatja.” Rembrandt ezzel a gesztussal elidegeníti magától saját a testét. Rembrandtot alkoholizmusa, kicsapongó életvitele, függősége, tragikus házassága, apaként való elbukása, pénztelensége, fiatalságának elvesztése és a társadalmi kizártsága abba a kétségbeesztő helyzetbe juttatják, hogy önmagát mint sikertelen művészt, bukott apát és férjet, méltóságát elveszített férfit és szégyenteljes embert látja. Bródy Rembrandt-alakja egy a társadalom által megvetett figura, aki úgy véli, hogy holtteste már nem ő, csupán egy burok, amely már nem tekinthető emberi testnek. A holttest egy eladható hulladékként reprezentálódik, amely egyedüli értékét a bonctan számára tudja biztosítani. Az emberi test vizsgálható anyag, amelynek belseje feltárható. A *Rembrandt eladja a holttestét* című novella a Nicolas Tulp doktor anatómiai órája című Rembrandt-kép reflexiójaként azonosítható. A szöveg ezen pontján Bródy egy azonos tematikájú Tintoretto-képet is bevon az értelmezésbe: „Képet úgyse veszel tőlem, eladom neked a holttestemet. A lelkem, ha van – sokan, sőt a biblia is azt mondja, hogy van – majd csak kiszabadul a fiad kése alól, mint ama olasz Tintoretto Robusti Szent Márkusa!” Létrejön a képek és Rembrandt holtteste közötti párhuzam, amely egy sajátos viszonyrendszert hoz létre a szövegtérben. A holttest ezáltal megszűnik emberi test lenni és tárgyiasul, a festményekhez hasonlóan eladható árucikké és vizuális reprezentációvá válik. A vizsgálat hangsúlyt fektet Mieke Bal *Reading Rembrandt* című kötetére, illetve Zhenya Gershman *Rembrandt. The "I" Witness* című tanulmányára, amelyben az önmaga arcképét szemlélő művész alakja kerül középpontba, aki előszeretettel festette meg saját testét fragmentumként.

A vizsgálat célkitűzése Zhenya Gershman tanulmánya felől olvasni Bródy szövegét, amelyben az emberi test fragmentációjára és felbomlására kerül sor.

B. Kiss Mátyás (ELTE)

A Párt ökle és az állam teste - A kollektív test képe mint az ideológiai legitimáció eszköze az ókorban és a XX. században

Előadásomban a szocialista realista költészet testpoétikai toposzait vizsgálom. Elemzésem középpontjában Szilágyi Domokos *Tízennyolc millió* című költeménye áll, melyet más szocreál versekkel hasonlítok össze. Előadásom első részében az államot kollektív testként leíró allegóriák történetét szálazom szét, második felében pedig a szocreál irodalom testpoétikai kérdéseire és Szilágyi versének elemzésére térek át. Az államot kollektív testként Platón írta le először. Az allegóriát később Seneca és Szent Pál bontotta tovább, akik már hierarchizálták a kép szerkezetét, a testrészeket a főnek rendelve alá. Különösen izgalmas kérdéseket vet fel a későbbi római történészek (Livius és mások) által Menenius Agrippa Lanatusnak tulajdonított szónoklat, amely egy sokkal régebbi, aiszóposzi fabulát (*A testrészek vitája*) helyezett politikai kontextusba: a későbbi történetírók által Menenius szájába adott parabola olyan tropologikus szerkezetet épít ki, melyben a testrészek közötti összhang teremti meg az egészséges állapotot, míg a disszenszus a betegséggel egyenlő. Megállapítható tehát, hogy erősen ideologikus szövegről van szó, amely a társadalmi szerkezet legitimációját kívánta megalapozni (ugyanazt a fabulát a XX. század elején szintén politikai céllal kontextualizálták újra, ám a plebejusok helyére sztrájkoló munkások kerültek). A szocreál költészetben rendkívül gyakoriak a kollektív test képei, ezért is tanulságos Szilágyi versét összevetni a korabeli líra toposzaival. A vers Lászlóffy Aladár és Majakovszkij poétikai megoldásait imitálja, ezért arra is kitérek, hogy az ő műveikben hogyan képződik meg a kollektív test allegóriája. Ez esetben is az ideológiai legitimáció eszközéről van szó: az államot testként, és a politikai vezetőket (akár a császárt, akár a Pártot vagy Lenint) annak fejeként megjelenítő allegória nem tűri meg a disszenszust, hanem teljes alárendelődést követel a polgártól.

Beteg test szekció

szekcióvezető: Dr. Lengyel Imre Zsolt

Bass Judit (ELTE)

Az autopatográfia és a detektívtörténet összefonódó elbeszélésmódjai Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* című regényében

Előadásomban amellet érvelek, hogy Karinthy Frigyes *Utazás a koponyám körül* című regénye képes hozzáférhetővé tenni az olvasó számára a regény szereplőinek bonyolult viszonyrendszerén keresztül a betegség összetett társas-érzelmi tapasztalatát, továbbá a beteg elbeszélő összetett érzelmi tapasztalatát, amelyben egymásra íródnak a betegségtapasztalat traumái, a saját halál gondolata által kiváltott gyászfolyamat, a bűnösség érzése, a kontroll szimultán jelentkező csökkenése és növekvő igénye, illetve érzékeltetni az elbeszélő narratív hangjának és identitásának fenyegetettségét. Meglátásom szerint a regény mindezt az autopatográfia és a klasszikus detektívregény aktuálisan összefonódó, egymást kölcsönösen és dinamikusán kidolgozó elbeszélésmódjai és műfaji kódjai révén képes megjeleníteni, többszólamú, többszörösen rétegzett, a saját akadályoztatottságát bemutatni képes elbeszélői hang kidolgozásával. Elemzésemben a szöveg kettős műfaji meghatározottságának és összetettségének vizsgálata során G. Thomas Couser és Bényei Tamás monográfiáira támaszkodom. Az így létrejövő elméleti keretben tézisémet a következő, tematikai és narrációpoétikai megállapítások nyomán fejtem ki: (a) a halál szövegvilágot teremtő és dinamizáló szerepe, (b) az elbeszélés dinamikus újraszerveződése, (c) az elbeszélés, a szereplők egymással versengő olvasásmódjaiban való kialakulása és az elbeszélői hang többszólamúsága, (d) a rejtély narrációpoétikai eljárásai, (e) az ismétlésre, azon belül is elsősorban a vizuális emlékezésre építő elbeszélésmód. Meglátásom szerint eredményeim rámutatnak, hogy Karinthy regénye kimutat a modern magyar irodalom Karinthy-korabeli betegségábrázolásának hagyományából, és olyan elbeszélői hangot és regénystruktúrát hoz létre, amely a 20. század második felére jellemző betegségelbeszélések narrációpoétikai eljárásait vetíti előre.

Polyák Enikő (DE)

Beteg testek színrevitele Németh László *Irgalom* című regényében

Előadásomban a normának nem megfeleltethető, elsősorban beteg, illetve más rasszú testek reprezentációit vizsgálom Németh László *Irgalom* című regényében. A regény főszereplője, Kertész Ágnes egy Budapest határán kívül eső elfekvőben dolgozik, ahol elsősorban végső stádiumú rákos betegeket kezelnek. Ebben az elfekvőben a másságot több aspektusból is színre viszi a mű, hiszen a betegeken kívül megjelenik egy cigány ápolónő is. Prezentációm azt az alapvetést járja körül, hogy a másság, betegség testi jelölőit a regény formanyelve milyen eszközökkel ragadja meg és teszi láthatóvá az olvasók számára. A regényben a társadalom által elrejtteni kívánt emberek egyike sem felel meg az úgynevezett normának, hiszen a társadalom a beteg vagy más rasszú, idegen emberek testeit nem integrálni, hanem eltakarni igyekszik. Ezek a testek olyanok, amelyekre a mindenkori hatalom nem képes ráírni az intézményes és nem intézményes jeleit, és ebből következően kiveti magából őket. A betegek tehát nem felelnek meg a társadalom elvárásainak, hiszen külsővé és láthatóvá teszik az abjekció jegyeit. A fentiek alapján ebből következik kutatásom hipotézise, vagyis az, hogy az *Irgalomban* megjelenő elkülönítő egy társadalmi korlátozásra való törekvés eredménye, amely a megbélyegzett beteg, normától eltérő, más rasszú testeket egy helyre gyűjti és elrejt. A másság hangsúlya a regény nyelvében is kimutatható, amely retorikai eszközökkel hozza létre az abjekciót megjelenítő testeket. A vizsgálódásom két elméleti alapvetésre épít. Egyrészt Thomas Laqueur, Susan Wendell és a Csabai Márta – Erős Ferenc szerzőpáros testdiskurzusainak értelmezői kontextusát használom föl, másrészt pedig Julia Kristeva abjekt-fogalmával dolgozom.

Gregor Lilla (DE)

Az elbeszélhetetlen elbeszélésének módjai Nádas Péter *Saját halál* című művében

Nádas Péter *Saját halál* című művében szöveges és fotografikus szakaszok váltják egymást: egy szívhalál elbeszélése és egy körtefa éves ciklusát ábrázoló képsorozat jelenik meg. A két narratíva nem rendelkezik egyértelmű közös referenciával; a közöttük fennálló kapcsolat keresése a mediális megjelenítésmódok és a narrációs formák összefüggéseire irányítja a figyelmet, amelyek bizonyos testi tapasztalatok leírhatóságának kérdését vetik fel. A *Saját halál* e tapasztalatok nyelvi rögzítésére tett próbálkozásai azonban legtöbbször arra mutatnak rá, hogy a nyelv általános megbízhatatlansága, hamisanúság-potenciálja mellett a központi esemény, a saját halál eleve is megragadhatatlan mind sajátként, mind pedig halálként. A saját és a másik elkülöníthetlensége, a halál és a születés egymásba fordulása, valamint a külső és a belső érzetek, a testi és a lelki/szellemi tapasztalatok szétszálazhatatlansága nem csak az életrajzi szerző felőli referencializálhatóságnak a kritikában gyakran feltűnő problémáját erősíti. Ezek a szoros kapcsolatok és felcserélhetőségek a narrátor és a főszereplő folyamatos átalakulásban lévő viszonyában is megmutatkoznak. A szerző, az elbeszélő és a főhős összefüggéseinek értelmezhetőségét mindemellett olyan művészetközi utalások gazdagítják, mint például Mantegna *Halott Krisztus*ának felidézése, mely nemcsak tematikus kapcsolatot mutat a Nádas-művel, valamint a saját alkotását figyelő szerző különös perspektíváját teszi hangsúlyossá, hanem a textualitás és a vizualitás monomedialitásának mítoszával is leszámol.

Teatralitás és testiség szekció

szekcióelnök: Dr. Kricsfalusi Beatrix

Muntag Vince (ELTE)

„Mintha a testére írták volna.” – Testtapasztalatok dramatizálása Molnár Ferenc műveiben

A színházi modernségfordulat megjelenésének elsődleges helye és közege Magyarországon a századforduló Vígszínházának játékmódja. A szakirodalom ide, azaz Ditrói Mór színészképzési metodikájához kapcsolja azt a korszakváltó tapasztalatot, hogy az egységes és maradéktalan realista színházi illúzió belül a színész testének egésze folyamatosan az ábrázolt alak referencialitásának megfelelően közöl. Ha ez így van, akkor az ebben a környezetben született drámaszövegek nem csak keretezik, hanem közvetítettségük révén egyúttal archiválják is a hozzájuk kapcsolódó reprezentációs módokat. Molnár Ferenc drámái ebben a megközelítésben azért lehetnek különösen izgalmasak, mert az ő életművében a nyelvhasználat vonatkoztatási pontként szolgálhat a testhez való viszony artikulálásához. Közhely, hogy Molnár műveinek megkülönböztető sajátossága az alakok dialógusainak bravúros vezetése. Ez maga után von sok olyan tényezőt, amely a test dramaturgiai megtapasztalásában meghatározó lehet. Ilyen például a dramatikus instrukciók radikális funkcionálizálódása, az érzékiség túlbeszélése vagy a pillantások, a nézői nevetés idővonzatainak a dramaturgiai kalkulálása. Előadásomban különböző Molnár Ferenc-drámák jelenetpéldáin vizsgálom a nyelvi és a gesztikus közlés viszonyát, az érzéki tapasztalatok nehezen szavakba foglalható szintjeit és azt, hogy nyelv médiumváltást jelölő vagy helyettesítő hatás eszközei hogyan viszonyulnak a beszéd és a test performatív teljesítőképességéhez. Valószínű, hogy Molnár Ferenc drámáirása azzal tudna hatástörténetileg igazán felfrissülni, ha ezeket a tapasztalatokat nyomon tudnánk követni a szövegekben, és a színházi gyakorlat válaszlehetőségekre lelne mindebben a saját kérdéseire.

Nagy Dóra (PPKE)

A test tudat/lanság Egressy Zoltán, Háy János és Székely Csaba műveiben

Előadásomban Egressy Zoltán, Háy János és Székely Csaba első drámaköteteivel foglalkozom. Elismerem, első ránézésre a szövegekben semmi érdekes. Emberek élik a mindennapi életüket. Hol van ez ma, mikor külön beszélhetünk a fizikai/test színházról, mikor Beckett „vég-lényei” már elmúltak ötven évesek? A freak show-k és Marina Abramović jelenében miért volna érdekes a test olyan szövegekben, ahol látszólag a testtapasztalat semmilyen körülmények között nem téma? De a hiány is tünet. Ha behatóbban elkezdjük vizsgálni ezeket a szövegeket azt tapasztaljuk, hogy ez a kis mértékű, semmis testtudat párhuzamba állítható a társadalmi semmisséggel, marginalitással; mintegy oda-vissza ható folyamat. Továbbá, hogy a hiánynak más szinteken is nagy jelentősége van: sokszor azok a legbefolyásosabb, leginkább „súlyos” alakok, akiket egy percig sem látunk. A már nem csupán átvitt értelemben használt láthatatlan test, hanem a fizikálisan is láthatatlan egyén különös jelentőséggel bír több drámában is. A hiány külső körvonalai pedig gyakran a negatív tapasztalás formái: a testek, a test érzete csupán anomáliák felől körvonalazódnak: erőszak, betegség, halál, fájdalom, függőség – melyek azonban többnyire csupán tény-megállapítások, a drámák belső világában a megszokott impulzusok. Így a befogadó zavarba esik, az elsőre egyértelműnek tűnő, funkcionáló test valójában zavart, nem tudatosított dologiságában létező adottság. Mely zavart erősíti a szövegtest is, értve itt a fizikálisan megjelenő kiadást, de Háy János esetében a novellából átdolgozás tényét egyaránt. A szöveg nincs széttörve, egyértelműen drámaként aposztrofálható, ám részleteiben mégsem egyértelmű. A tördelés, az oldalkiosztás, a részek (felvonások?) elkülönítése jelzés csupán; részek, kiragadott mozzanatok a mindig ugyanolyanból – sokszor csupán egymás mellé tett „magán-beszédek”, melyek nem a megértést, csak a funkcionalitást tükrözik vissza, akár a test esetében.

Egri Petra (PTE)

Performatív test – abjektált test Marina Abramović *Balkan Erotic Epic* performanszában

A performansz természete szerint a közvetlen materialitás, a testi ottlét művészete. A test karakterisztikus prezentációja és sajátos poétikai funkciója különösen fontos Marina Abramović művészetében. Ismert, hogy Sigmund Freud az egyén énjének kialakulását az egyén önnön testéről alkotott kivetített ideájával kapcsolja össze, vagyis az én mindenekelőtt testi én, nem holmi felületi entitás, hanem maga is egy felszín kivitelezése. Ilyen lehetséges kivetülés a performanszművészetben az előadás-esemény közben és által megképződő performatív test, mely soha sincs, mindig csak lesz, tehát a performatív folyamatban alakul műalkotássá és kínálja fel magát értelmezésre. Előadásomban a performatív test dekonstrukciós (Jacques Derrida, Paul de Man) és pszichoanalitikus olvasatára (Judith Butler, Julia Kristeva, Jacques Lacan) vállalkozom Marina Abramović *Balkan Erotic Epic* (2005) performanszsorozatának tükrében, arra fókuszálva, hogyan ölt Abramovićnél performatív testet a népi rituálé. A performansz Abramović népi kultúrával és az erotika használatával kapcsolatos kutatásain alapul, melyben bizonyos tárgyak és a női, illetve férfi nemi szervek fontos szerepet töltenek be a balkáni emberek mindennapi életében és mezőgazdasági rítusaiban. A nők ezen rítusokban megmutatták genitáliáikat, mellüket és menstruációs vérüket, a férfiak pedig hímtagjaikat maszturbáció közben. Abramović performanszát olyan poétika vezérli, amelyben a test, a szexualitás mint heterogén jelentőségképző erő működik. A megmutatásban a test nem „objekt”, hanem, ahogy Kristeva nevezi, „abjekt” természetű és ellentétes az én-ideál tükörpozíciójú projekciójával, radikálisan elfojtott, tagadott de mégis meghatározó, énképző szerepű felület. A test Abramović performanszában egy olyan performatív aktusban teremtődik, amelyben a testi a tiltott, elutasított vágy fragmentált tárgyasulásaként jelenik meg.

Németh Nikolett (PTE)

A hangzó test mint egyediségünk megnyilatkozása

Az ember vokális hangjában megnyilvánuló, megismételhetetlen egyediségre (uniqueness) hívja fel a figyelmet Adriana Cavarero, *A più voci: Per una filosofia dell'espressione vocale* (2003) című írásában, amelyben kidolgozza az „egyediség vokális ontológiáját”. Egyben a metafizikai hagyomány kritikáját fogalmazza meg, amelyet a logosz devokalizációjára, testtől való megfosztására alapoz. Ennek következménye a hangzó emberi hang hordozta kölcsönösség háttérbe szorítása és az ember hangjában megszólaló tévedhetetlen azonosíthatóság általános absztrakcióba olvadása. Az egyén hangjának egyediségében ugyanis Cavarero szerint egy olyan „hangzó önkinyilatkoztatás” szólal meg, amely felülemelkedik, illetve megelőzi a nyelvi jelentést. „A hang [voice] az élőhöz tartozik; egy hús-vér létező jelenlétét kommunikálja; egy torkot jelez, egy sajátos testet”. A szerző célja, hogy visszahívja a nem fonémaként értett, vokális hangot a jelentés és a kommunikáció világába. Ennek legfőbb mozgatórugója az egyén és a másik között a születés pillanatától fennálló akusztikus kapocs, amely az anya és a csecsemő spontán felhangzó „duettjét”, mint hangzó beszédet idézi. A fenti kérdés problematizálása szempontjából érdekes megfigyelést adhatnak azok a vokális előadói helyzetek, amelyek nonverbális megközelítésből indulnak ki, mégsem zárják ki a szavakkal vagy a beszédhanggal való játékot. Meredith Monk zenés-színpadai kompozíciói is hasonlóképpen épülnek fel, miközben olyan hangokat emelnek a zene és az ének világába, amelyek előtérbe állítják az előadó – és egyben a befogadó – testiségét. Ugyanakkor a szavakat visszhangként idéző formákban a jelentés megingását tapasztalhatjuk, míg az értelmes szavakat nélkülöző kompozíciókban a felsejlő jelentést hallhatjuk. Közben előtérbe kerül az a vágyhoz kapcsolódó hang többlet, amelyről Mladen Dolar ír *A Voice and Nothing More* (2006) című munkájában.

Molnár Brigitta (KRE)

Önmagunkkal szembesülve - tükröződések a képzőművészetben

Számtalan olyan portrét ismerünk a festészetben, amelyek csak eldugva, a kép egy részletében, egy tükörben, vagy egy fényvisszaverő tárgy felületén rejtőznek. Ezek a figurák a kép titokzatos szereplői, esetleg maguk a művészek. Ha a szereplők önmaguknak tartanak tükört, több nézőpontból láthatjuk őket, még hozzá átvitt értelemben is, hiszen a tükör a hiúság, az elmúlás, és az igazság szimbólumaként is szerepelhet. Arra is számos példát találhatunk, amikor a művész önmagát vizsgálva, mintegy a mű tárgyává avanszálja magát, és tükör segítségével készít magáról fotókat. De mi történik akkor, ha a műtárgy kilép a keretei közül, és nem csak egy adott pillanatot örökít meg, hanem kommunikálni kezd velünk, és a mi saját valóságunkat tükrözi vissza? A tükröződő felületű anyagok, vagy magának a tükörnek a felhasználása arra kényszerít minket, hogy ne csak a műtárgyat figyeljük meg, hanem önmagunkat, a saját testünket is, egészében, részleteiben, torzítva, vagy sokszorosán. Új nézőpontokat kínál fel önmagunk megismerésére, és maga is folyamatosan változik a környezete függvényében. Ennek köszönhetően még napjainkban is megőriz valamit azokból az időkből, amikor még nem a reprodukciók korában éltünk, és a művek itt és mostja megismételhetetlen volt. Több ez, mint egy tükör nélküli műtárgy esetében létező, eredetiséghez köthető aura. A tükröződő műtárgyak, és a tükörket használó performanszok csak a nézővel egy térben, és egy időben tudják megvalósítani céljukat: szembesíteni önmagunkkal.